

De tuimelaar van de Brouwersdam

Marjan Addink & Chris Smeenk

Foto Martijn de Jonge.

Sinds begin april 1990 (volgens sommigen al eerder) zwemt er in de Zeeuwse wateren een tuimelaar rond die maandenlang veel belangstelling voor mensen aan de dag legde. Het is een fraai, volwassen vrouwtje, dat zich bijna een half jaar lang heeft opgehouden op enkele kleine, visrijke plekjes bij de Brouwersdam. Ze werd het eerst opgemerkt door Michel Beutin, de eigenaar van een patatkraam. Inmiddels is ze vanaf de dam bewonderd door honderden mensen; ook zijn er nogal wat duikers bij haar in de weer geweest.

Solitaire dolfijnen

Tuimelaars *Tursiops truncatus* en andere dolfijnen leven gewoonlijk in hecht groepsverband. Maar dit dier heeft zich kennelijk, helemaal alleen, in Zeeland gevestigd. Dolfijnen die solitair leven en de mens opzoeken, komen al voor in verhalen uit de Griekse oudheid. En sinds in 1955 een jonge tuimelaar, 'Opo' genaamd, in Nieuw Zeeland de harten van talloze mensen stal door zelfs kinderen op haar rug te laten rijden, is het verschijnsel van dolfijnen die vriendschap sluiten met mensen, veelvuldig beschreven aan de hand van tientallen goed gedocumenteerde gevallen (zie Lockyer, 1990). Het patroon is meestal dat er ergens een dolfijn (bijna altijd een tuimelaar) wordt ontdekt die zijn of haar kuddeverband is kwijtgeraakt of heeft verlaten (hoe of waarom is niet bekend). Deze dolfijnen blijken in de regel weinig schuw en gaan contact met mensen niet uit de weg. In veel gevallen lijken ze dit contact zelfs uit eigen beweging te zoeken, vooral met mensen die op of in het water werken, zoals vissers en duikers. Als het tenslotte bekend wordt, ontstaat er vaak een hele toeristenindustrie rond zo'n dier, helaas nogal eens met nadelige gevolgen voor de dolfijn in kwestie. Van een aantal 'tamme' tuimelaars is bekend dat ze van tijd tot tijd ook contact hadden met soortgenoten, waarna ze toch weer terugkwamen op hun oude plekje, of niet ver daarvandaan. Verschillende dolfijnen hebben deze band met de mens jarenlang volgehouden.

Geen onbekende

Hoewel het verschijnsel van een 'tamme' dolfijn nieuw is voor Nederland of België, is de tuimelaar geen onbekende voor onze kust. Uit strandingsgegevens weten we, dat de soort tot in de jaren zestig niet zeldzaam was in onze wateren (Bakker & Smeenk, 1987). De bioloog Jan Verwey heeft in de jaren dertig een hele studie verricht van de tuimelaars in het Marsdiep, die hij observeerde vanaf de dijk in Den Helder. Ze waren daar het talrijkst in de periode maart-mei, wanneer de Zuiderzeeharing kuit schoot. Na de voltooiing van de Afsluitdijk in 1932 heeft deze haring nog een aantal jaren in de Waddenzee gepaaid, maar de populatie hield geen stand. Hierdoor verdween de (vermoedelijk) voornaamste voedselbron voor deze tuimelaars. In 1939 waren deze dolfijnen in het Marsdiep vrijwel ver-

dwenen (Verwey, 1975). In de tweede helft van de jaren zestig is de tuimelaar plotseling sterk achteruitgegaan langs onze hele kust. De soort is nu bepaald zeldzaam in de Noordzee.

Gedrag

Terug naar de Zeeuwse tuimelaar. Tijdens onze bezoeken aan de Brouwersdam was goed waar te nemen hoe het dier zich beperkte tot een plekje van enkele hectaren, waar vaak fuiken van vissers stonden opgesteld. Het was kennelijk een voedselrijk stekje en verschillende mensen hebben haar vis zien vangen. Van tijd tot tijd maakte ze een serie schitterende sprongen, waarbij ze zich plat op het water liet ploffen. We konden ons niet aan de indruk onttrekken dat ze dit echt voor haar plezier deed. Ze had belangstelling voor duikers en plankzeilers. Vanaf de dam was goed te zien hoe ze de duikers van achteren benaderde, maar steeds een minimum afstand hield. Soms was ze langere tijd afwezig; ze wisselde tussen twee vaste plekjes en werd door vissers ook verder buitengaats gesignaleerd.

Een van ons (Marjan Addink) heeft in augustus met haar gedoken. Op dat moment was ze geïnteresseerd maar terughoudend en ging ze duidelijk haar eigen gang. Met ons vieren zwommen we rustig naar haar toe en ze bleef een hele poos bij ons in de buurt. Verschillende keren begon ze aan een serie sprongen, op slechts 4 tot 5 meter van ons vandaan. Na een poosje liet ze ons achter en ging naar enkele vissers die verderop bezig waren. We zijn toen opnieuw naar haar toegezwommen en wonnen haar aandacht weer. Ze was die ochtend ook bezig om met haar snuit en met de zijkant van haar rug een vrij grote kwal omhoog te gooien. Dit spelen met kwallen is ook waargenomen bij twee tuimelaars die zich op 17 oktober 1986 enkele dagen bij de pieren van IJmuiden ophielden en is ook van elders beschreven (zie Dos Santos & Lacerda, 1987). De dieren bij IJmuiden drukten de kwallen met hun borstvinnen tegen het lichaam. In het haventje van de Brouwersdam speelde onze dolfijn soms met stukken plastic die daar (helaas) in het water dreven. Anderen hebben gezien hoe ze zich zelfs nogal 'ruw' met een eidereend vermaakte; ook dit spelen met levende vogels is beschreven door Dos Santos & Lacerda. Kort na onze zwempartij heeft ze zich, als het verhaal klopt, laten aanra-

ken door enkele kinderen die bij haar in het water waren.

Niet lang daarna is ze van haar vaste stekje aan de Brouwersdam verdwenen; het lijkt erop dat ze meer is gaan zwerfen. De laatste maanden zwemt ze verder uit de kust, op plaatsen die minder gemakkelijk bereikbaar zijn voor mensen. Is de drukte haar toch te veel geworden? Heeft ze betere visplekjes ontdekt?

Soms gaat het mis

In het verleden is het met verschillende 'tamme' tuimelaars uiteindelijk misgegaan. Het ging daarbij vooral om dieren die zich lieten aanraken door een klein aantal mensen die ze vertrouwden. Als dat dan bekend raakte, wilde bijna iedereen zo'n 'dolfijnervaring' meemaken. Met gevolg dat het dier dagelijks werd belaagd door tientallen, zo niet honderden mensen. Het gevolg was dat de dolfijn geheel over zijn toeren raakte, wild werd en tenslotte zelfs gevaarlijk. Men lijkt niet altijd te beseffen dat het uiteindelijk niet gaat om een mens, maar om een wilde diersoort, die in haar eigen element duidelijk de baas is en niet altijd is gediend van wat wij leuk vinden. Enkele dolfijnen zijn tenslotte doodgeschoten door vissers of criminelen. In een baai in Australië, waar een hele groep tuimelaars contact met mensen heeft gelegd, is het nodig gebleken boden te plaatsen die ervoor waarschuwen de dieren niet te voeren (met zaken als chocolade en sinaasappels) en niets in de ademopening te stoppen.

Bij de Brouwersdam zijn wij rond pinksteren bang geweest dat de drukte met onder meer speedboten en waterscooters uit de hand zou lopen: men viel de dolfijn voortdurend lastig. Gelukkig werd de situatie goed in de gaten gehou-

den door Michel Beutin en onze collega Henk Baptist. Ook de politie heeft enkele malen flink opgetreden. Een poging haar vaste stekje af te zetten met een drijflijn is echter stukgelopen op ambtelijke competentiestrijd en bureaucratie. Misschien is het daarom wel goed dat onze tuimelaar op het ogenblik buiten het bereik van de meeste mensen zwemt. Maar het contact met deze dolfijn is voor velen wel een heel bijzondere ervaring geweest.

Foto Martijn de Jonge.

den door Michel Beutin en onze collega Henk Baptist. Ook de politie heeft enkele malen flink opgetreden. Een poging haar vaste stekje af te zetten met een drijflijn is echter stukgelopen op ambtelijke competentiestrijd en bureaucratie. Misschien is het daarom wel goed dat onze tuimelaar op het ogenblik buiten het bereik van de meeste mensen zwemt. Maar het contact met deze dolfijn is voor velen wel een heel bijzondere ervaring geweest.

Literatuur

- Bakker, J. & C. Smeenk, 1987. Time-series analysis of *Tursiops truncatus*, *Delphinus delphis*, and *Lagenorhynchus albirostris* strandings on the Dutch coast. European Cetacean Society Newsletter 1:14-19.
- Lockyer, Ch., 1990. Review of incidents involving wild, sociable dolphins, worldwide: 337-353. In: S. Leatherwood & R.R. Reeves (eds.). The bottlenose dolphin. Academic Press, San Diego.
- Santos, M. dos & M. Lacerda, 1987. Preliminary observations of the bottlenose dolphin (*Tursiops truncatus*) in the Sado estuary (Portugal). Aquatic Mammals 13:65-80.
- Verwey, J., 1975. The cetaceans *Phocoena phocoena* and *Tursiops truncatus* in the Marsdiep area (Dutch Waddensea) in the years 1931-1973. NIOZ Publikaties en Verslagen 17a, b T:1-153.

M.J. Addink & C. Smeenk, Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Postbus 9517, 2300 RA Leiden. Telefoon 071-143844 (NL).